

OCTOPUS: EEN LEER- EN ICT-RIJKE SCHRIJFOMGEVING

Hulp bij gedocumenteerd schrijven

Pierre Satijn

Octopus is een computerprogramma dat hulp wil bieden bij gedocumenteerd schrijven bij Nederlands in de tweede fase. Uit enkele voorlopige reacties blijkt dat het programma mogelijk ook bij andere vakonderdelen, zoals discussie en debat, en andere vakken (onder andere voor het profielwerkstuk) zijn diensten kan bewijzen.¹ Werken met *Octopus* kent vele mogelijkheden en invalshoeken: van deelvaardigheidsoefeningen tot totaalopdrachten (figuur 1). De fasen en subfasen van het schrijfproces worden door de knoppen boven en links ondubbelzinnig in beeld gebracht.

FIGUUR 1: *Openingsscherm*

WELKOM	GEDOCUMENTEERD SCHRIJVEN	HULP- EN OEFEN- PROGRAMMA'S	HERSCHRIJF- OEFENINGEN	HELP!
--------	-----------------------------	--------------------------------	---------------------------	-------

1 HYPERTEKST

Op dit moment bestaat de hoofdcomponent uit hypertextbestanden die leerlingen leiden door, informatie verstrekken over en praktische tips geven bij de fasen van het schrijfproces (figuur 2). Het programma onderscheidt de volgende schrijffasen: *taak-analyse; informatie verzamelen; informatie verwerken; schrijven; evaluatie*. Iedere fase is weer opgedeeld in een aantal activiteiten met gerichte informatie en tips.

FIGUUR 2: *Gedocumenteerd schrijven*

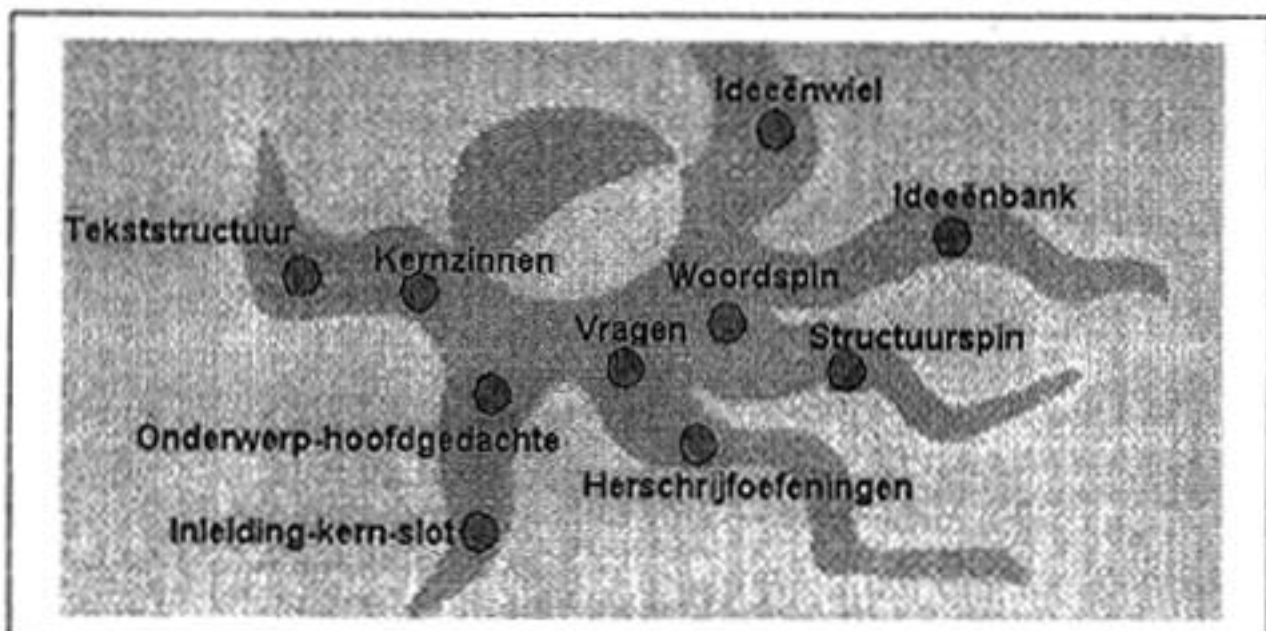
TAAKANALYSE	INFORMATIE VERZAMELEN	INFORMATIE VERWERKEN	SCHRIJVEN	EVALUATE	HELP!
Schrijfdoel?	Informatie selecteren	Gewenste Informatie	Taakanalyse	Taakanalyse	Bediening
Tekstsoort?	Informatie opslaan	Informatie selecteren	Eerste versie	Informatie verzamelen	Functies <i>Octopus</i>
Publiek?	Schriftelijke bronnen	Bewerkte info opslaan	Commentaar geven/krijgen	Informatie verwerken	Werkwijzen
Onderwerp?	Kijk- en luisterbronnen	Informatie bestuderen	Revisie	Schrijven	<i>Octopus</i> -info

Gewenste informatie?	Digitale bronnen	Informatie beoordelen	Opmaak	Ondersteuning door <i>Octopus</i>
Planning	Interview	Oefenthema's	☞ Dromen Relaties Internet Taalverschijnselen	
	Enquête			
	Werkbezoek			
	Educatieve diensten			

2 HULP- EN OEFENPROGRAMMA'S

De andere component van het programma bestaat uit kleine hulp- en oefenprogramma's, die ondersteuning bieden gerelateerd aan een fase in het schrijfproces (figuur 3). De op dit moment aanwezige programma's zijn: *Woordspin*; *Ideeën wiel*; *Ideeën bank*; *Vragen*; *Structuurspin*; *Tekststructuur*; *Onderwerp-hoofdgedachte*; *Kernzinnen*; *Inleiding, kern en slot*; *Herschrijf oefeningen*. De resultaten van enkele hulpprogramma's – bijvoorbeeld *Vragen*, waarmee vragen over het publiek/de lezer moeten worden beantwoord – kunnen worden opgeslagen en met de tekstverwerker geopend. Een overzicht en de bedoeling van elk programmaatje is te vinden onder de knoppen HULP- EN OEFENPROGRAMMA'S en HERSCHRIJFOEFENINGEN.

FIGUUR 3: Hulp- en oefenprogramma's

3 ICT-RIJKE OMGEVING

Octopus maakt gebruik van het Internetbladerprogramma *Explorer* (*Netscape* is ook mogelijk). Daardoor kan, als de computer is aangesloten op Internet, de leerling voor

een aantal taken direct doorkoppelen naar de functies van Internet: www, nieuwsgroepen of e-mail.

Niet onbelangrijk is dat *Octopus* samen met *WordPerfect* (6.1 of hoger) of *Word* gebruikt kan worden. De leerlingen kunnen de informatie en tips van het programma via 'knippen en plakken' op hun schijfje opslaan en tijdens het schrijven soepel pendelen tussen de hulp en leerervaringen die *Octopus* biedt en de faciliteiten van de tekstverwerker zoals spellingcontrole, synoniemenlijst en stijlcontrole. *Octopus* wil de voordelen van hypertext én geïntegreerde korte help- en oefenfasen koppelen aan meer zelfstandig werken en leren, aan meer geïndividualiseerde leerwegen en inspelen op taak- en persoonsgebonden leerstijlen (zie bijvoorbeeld het onderscheid tussen *Mozartianen* en *Beethovenianen*).

4 INZETBAARHEID

Octopus is een open programma: optimaal leerlinggestuurd. De leerling bepaalt zelf wat hij van *Octopus* wil gebruiken. *Octopus* kan ook als een gesloten programma gebruikt worden: de docent schrijft een bepaalde route voor die de leerling door *Octopus* moet afleggen. Van elke stap op de route kan de leerling dan een logboek bijhouden: wat heeft hij gedaan? welke keuzes heeft hij gemaakt met welke resultaten? en wat zal hij een andere keer anders/beter doen?

Octopus is taakgericht: de schrijfoopdracht stuurt, bepaalt wat en hoe de leerling een en ander kan aanpakken. *Octopus* is methode-onafhankelijk. Elke (schrijf)opdracht uit de methode kan de leerling met *Octopus* uitwerken. Voorbeelden van verkennings- en schrijfoopdrachten zijn te vinden onder de knop **HELP!WERKWIJZEN**.

Afhankelijk van het niveau, het leerjaar en de voorkennis kunnen de opdrachten meer docent- of meer leerlinggestuurd zijn. Leerlingen van bijvoorbeeld 5 vwo verplichten alle fasen van het schrijfproces uitvoerig door te lopen blijkt in de proefscholen tot negatieve reacties te leiden. Uitvoerige verwerking van (deel)opdrachten kunnen volgens de docenten van de proefscholen reeds in klas 3 havo/vwo beginnen. In de hogere leerjaren weet de leerling al veel beter wat hij waar kan vinden en wat hij nog nodig heeft. Belangrijk is echter dat de docent als coach zich tussentijds – tijdens het schrijfproces – laat informeren/informeert over de gang van zaken, zodat hij/zij eventueel kan bijsturen.

5 HET VERKENNEN VAN OCTOPUS

Het is belangrijk dat de leerlingen een beeld krijgen van wat er allemaal in *Octopus* te vinden is. Daartoe kunnen de leerlingen in staat gesteld worden (in duo's) vrijelijk door het programma te klikken en moeten zij hun bevindingen klassikaal rapporteren. Daarom is het wel handig als de leerling weet hoe hij in *Octopus* moet navigeren. Welke verkenningsopdracht of -wijze er ook gekozen wordt, laat leerlingen hun ervaringen klassikaal rapporteren. Om het navigeren en verkennen van het programma te vergemakkelijken is een aantal min of meer interactieve pagina's opgenomen:

- (1) **HELP/BEDIENING**
Daar vindt de leerling bijvoorbeeld de volgende keuzeopdracht:
'Lees deze tekst zorgvuldig. Waar de cursor in een handje verandert, klik je met de linker muisknop om te zien welke informatie/actie daarachter zit. Met de knop terug/back kom je weer terug naar deze pagina.'
- (2) **HELP/FUNCTIES OCTOPUS**
Onder deze knoppen bevindt zich de link *'Hier vind je een overzicht van alle knoppen in Octopus'*. Op deze pagina staan alle knoppen die in Octopus voorkomen en krijgt de leerling een globaal beeld van alle fasen en subfasen van het schrijfproces. Alle knoppen zijn aanklikbaar.
- (3) **HELP/WERKWIJZEN**
Meningen van leerlingen over het werken met Octopus zijn te vinden onder deze knoppen. Dit is een heel aantrekkelijke manier voor een eerste kennismaking met Octopus. Hierbij kan de opdracht gegeven worden (in duo's) die meningen door te lezen en een samenvatting te maken van de meest voorkomende meningen over voor- en nadelen van Octopus.
- (4) **HULP- EN OEFENPROGRAMMA'S – HERSCHRIJFOEFENINGEN**
Inhoud en bedoeling van de hulp- en oefenprogramma's zijn – zoals reeds vermeld – te vinden onder deze knoppen. Een voorbeeld uit 'herschrijf oefeningen' vindt u in figuur 4.

FIGUUR 4: Een voorbeeld uit 'herschrijf oefeningen'

Herschrijf oefeningen

Beknopte bijzinnen △

Lijdende vorm, oefening 1
Lijdende vorm, oefening 2
Lijdende vorm, oefening 3
Omslachtige formuleringen, oefening 1
Omslachtige formuleringen, oefening 2
Omslachtige formuleringen, oefening 3
Foutieve samentrekkingen
Lange zinnen, oefening 1
Lange zinnen, oefening 2
Lange zinnen, oefening 3

Verwijswoorden en voegwoorden, oefening 1
Verwijswoorden en voegwoorden, oefening 2
Verwijswoorden en voegwoorden, oefening 3
Werkwoorden, oefening 1
Werkwoorden, oefening 2
Werkwoorden, oefening 3 ▽

Stoppen

NOOT

- 1 Octopus is gemaakt in opdracht van PRINT-VO (1995-1997) in het kader van 'Nederlands en zelfstandig leren in de Tweede Fase' (APS/Escape). Het programma is in 1997-1998 in drie scholen geïmplementeerd. Voor informatie en stand van zaken: apstalen@aps.nl.